

Křížová, Kateřina

Functieverba in Nederlandse verbonominale constructies

Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik. 2022, vol. 36, iss. 1, pp. 47-53

ISSN 1803-7380 (print); ISSN 2336-4408 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/BBGN2022-1-5>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.77356>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20230124

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Functieverba in Nederlandse verbonominale constructies

Light Verbs in Dutch Light Verbs Constructions

Kateřina Křížová

Abstract

In comparison to the German *Funktionsverbgefüge*, the Dutch *light verbs constructions* are usually described from the lexicological point of view and not from the grammatical point of view. This article focuses on a brief characterization of the most frequent Dutch light verbs. These verbs have primarily a grammatical function and their lexical meaning is very. The research questions I try to answer are: How can the Dutch light verbs be characterized? What are the most frequently used light verbs in contemporary Dutch? In characterizing the Dutch verbs, I am partly inspired by the description of the German light verbs by Helbig & Buscha (2001: 79-105). The use of the most frequent light verbs in the Dutch light verbs constructions was verified, among others, with the help of the written corpus of contemporary Dutch (*Corpus Hedendaags Nederlands*).

Keywords

light verbs, light verbs constructions, Dutch, frequency, Corpus Hedendaags Nederlands

1 Inleiding

Verbonominale constructies zoals *een vraag/vragen stellen, in gebruik nemen of in beweging brengen* komen in veel talen voor, maar ze worden in verschillende talen op verschillende manier onder de loep genomen. Terwijl ze bijvoorbeeld in het Duits vaak worden besproken, worden deze constructies in het Nederlands minder intensief onderzocht.

Naast de genoemde term *verbonominale constructies* worden ook andere begrippen in het Nederlands gehanteerd, bijv. *werkwoordelijke verbindingen met functieverba* (Klimaszewska 1992). In de Duitstalige vakliteratuur wordt meestal de term *Funktionsverbgefüge* gebruikt, in de Engelstalige vakliteratuur *light verbs constructions* hoewel deze termen niet altijd exact overeenkomen. Er wordt gediscussieerd over de afbakening van deze begrippen en de verbonominale constructies worden ook van verschillende gezichtspunten bekeken – een overzicht van de onderzoeksontwikkeling is te vinden in de publicatie *Funktionsverbgefüge im Fokus* (De Knop & Hermann 2020)

In vergelijking met de Duitse *Funktionsverbgefüge* worden Nederlandse verbonominale constructies (VNC) meestal vanuit lexicologisch en niet vanuit grammaticaal gezichtspunt beschreven. Volgens Leclercq (2007) werden er wel pogingen in de jaren tachtig gedaan om Nederlandse VNC nauwkeuriger af te bakenen (dankzij Hinderdael 1980, 1987 of Klimaszewska 1983), maar Nederlandse grammaticaboeken hebben deze verandering in het onderzoek van de VNC niet verwerkt, inclusief alle edities van de *Algemene Nederlandse Spraakkunst* (ANS1, ANS2, ANS3). Het bestaan van *light verbs constructions* in het Nederlands is wel kort vermeld in de monografie *Syntax of Dutch. Nouns and Noun Phrases* (Broekhuis – Dikken 2012: 728–729, 746–747) en er zijn al enkele artikelen hierover gepubliceerd (bijv. Albert-Balázs 2000 of Devos 2005). In de laatste jaren wordt het gebruik van de VNC ook in verband met de naamwoordstijl besproken (zie bijv. Onrust 2013). Toch wachten Nederlandse VNC nog steeds op een grondig onderzoek.

In dit artikel zal ik ingaan op de Nederlandse functiewerkwoorden die deel uitmaken van de vaak gebruikte verbonominale constructies maar toch nauwelijks in Nederlandse grammatica's en leerboeken worden beschreven. Traditioneel wordt er namelijk slechts onderscheid gemaakt tussen zelfstandige werkwoorden, hulpwerkwoorden en koppelwerkwoorden, eventueel nog vervangende koppelwerkwoorden – verg. Haeseryn et al. (2019) of Vandeweghe (2013: 107–108).

De onderzoeksvragen waar ik een antwoord op probeer te geven, zijn: Hoe kunnen Nederlandse functiewerkwoorden gekarakteriseerd worden? Wat zijn de meest gebruikte functiewerkwoorden in het huidige Nederlands?

Bij de karakteristiek van de Nederlandse functiewerkwoorden laat ik me gedeeltelijk inspireren door de beschrijving van de Duitse functiewerkwoorden van Helbig – Buscha (2001: 79–105).

2 Karakteristiek van Nederlandse functiewerkwoorden

Verbonominale constructies zijn vaste werkwoordelijke verbindingen met functieverba die de functie van het predicaat in de zin vervullen. De semantische kern van de constructie wordt gevormd door een zelfstandig naamwoord, meestal door een van een werkwoord afgeleid abstractum. Het zgn. functiewerkwoord heeft in deze constructies nauwelijks lexicale betekenis en speelt vooral een grammaticale rol (verg. Vandeweghe 2013: 107).

Functiewerkwoorden zijn oorspronkelijk zelfstandige werkwoorden waarbij de lexicale betekenis werd gereduceerd ten gunste van hun grammaticale betekenis. Er wordt hier dus vaak over betekenisverbleking gesproken. Verg. het gebruik van het werkwoord *brenghen* als zelfstandig werkwoord (1) en als functiewerkwoord (2):

- (1) *Wij brenghen Wilken een boek als cadeau.* (zelfstandig werkwoord)
- (2) *Wilken heeft de neerlandistiek in Olomouc tot bloei gebracht.* (functiewerkwoord)
 - Hij brengt zijn daden in overeenstemming met zijn idealen.* (functiewerkwoord)
 - Hij kan interessante projecten in beweging brenghen.* (functiewerkwoord)
 - Wij willen met hem een bezoek brenghen aan Nederland!* (functiewerkwoord)

Helbig – Buscha (2001: 80) merken op dat de grammaticalisering van functiewerkwoorden overeenkomt met de lexicalisering van verbonominale constructies als geheel.

Net als in het Duits vervullen functiewerkwoorden in Nederlandse verbonominale constructies niet alleen morfosyntactische functies maar ze kunnen ook verschillen in de aktionsart („soort van handeling“) uitdrukken (verg. Devos 2005). Dit kan worden geïllustreerd aan de hand van de volgende voorbeelden:

- De werkwoorden *gaan*, *raken* zijn inchoatief, d.w.z. dat ze het begin van het gebeuren impliceren (*in staking gaan*, *in beweging raken*).
- De werkwoorden *brenghen*, *zetten*, *stellen* zijn causatief, d.w.z. de betekenis van deze functiewerkwoorden is „maken dat...“, „veroorzaken dat...“; ze drukken dus een actie uit die wordt veroorzaakt (*in beweging brenghen*, *in gang zetten*, *ter beschikking stellen*).
- De werkwoorden *blijven*, *zijn* zijn duratief, d.w.z. dat ze een voortdurende handeling aanduiden (*in beweging zijn/blijven*, *in staking zijn*).

Er bestaan ook verschillende semantische relaties tussen functiewerkwoorden net als tussen andere lexicale eenheden. In dit verband noemen Helbig – Buscha (2001: 96–97) niet alleen relaties die gebaseerd zijn op verschillende opvattingen van actionaliteit (3), maar ook bijvoorbeeld synonieme relaties (4). In het Nederlands kunnen functiewerkwoorden *zijn/staan/zitten*, *komen/(ge)raken*, *hebben/bezitten/koesteren*, *plegen/begaan* of *geven/verlenen* soms synoniem gebruikt worden.

- (3) *in beweging brenghen* – *in beweging komen/raken* – *in beweging zijn* – *in beweging blijven*
- (4) *onder behandeling staan/zijn*
 - in gebruik komen/raken*
 - de overtuiging hebben/bezitten/koesteren*
 - een misdaad plegen/begaan*
 - toestemming geven/verlenen*

Enkele functiewerkwoorden van verbonominale constructies kunnen ook tegengesteld zijn, verg. VNC *ontslag geven – ontslag krijgen*. Dankzij zulke functiewerkwoorden is het dan mogelijk enkele zinsdelen in de actieve zin in focus te plaatsen, verg. het gebruik van verschillende functiewerkwoorden in verbonominale constructies met hetzelfde zelfstandige naamwoord (5a, 5b):

(5a) *tot stilstand brengen*

De chauffeur heeft de bus tot stilstand gebracht.

(5b) *tot stilstand komen*

De bus is tot stilstand gekomen.

Het woord *bus* is in beide actieve zinnen het patiëns. In de tweede zin (5b) wordt het patiëns echter in focus geplaatst (het patiëns is hier het onderwerp van de zin) in tegenstelling tot de eerste zin (5a) waar het woord *bus* het lijdend voorwerp is.

3 De meest gebruikte functiewerkwoorden

Met het oog op mijn tweede onderzoeksvraag heb ik corpusonderzoek gedaan naar het gebruik van functiewerkwoorden die in het kader van een vroeger onderzoek naar de verbonominale constructies in het Nederlands en in het Duits als functiewerkwoorden zijn geclassificeerd (Křížová et al. 2017). Ik heb namelijk eerst speciale aandacht besteed aan de functiewerkwoorden die volgens het lexicon *Dutch Electronic Lexicon of Multiword Expressions (DuELME)* met minimaal twee verschillende, van een werkwoord afgeleide substantieven verbonominale constructies vormen. Vervolgens heb ik het gebruik van deze functiewerkwoorden in de verbonominale constructies nog geverifieerd in het *Corpus Hedendaags Nederlands*.

Wat betreft het aantal verschillende verbale substantieven die met hetzelfde functieverbum verbonominale constructies vormen, kan er op basis van de resultaten van het corpusonderzoek geconstateerd worden dat de volgende werkwoorden tot de vijftien meest gebruikte Nederlandse functieverba behoren (alfabetisch):

blijven, brengen, doen, gaan, geven, houden, komen, krijgen, maken, nemen, raken, staan, stellen, voeren en zijn

Tabel 1 geeft enkele voorbeelden van verbonominale constructies met de meest gebruikte functieverba die uit het lexicon *DuELME* en/of uit het *Corpus Hedendaags Nederlands* geëxcerpeerd zijn.

Tabel 1: De meest gebruikte Nederlandse functieverba

FUNCTIEVERBUM	VOORBEELDEN VAN VERBONOMINALE CONSTRUCTIES
<i>blijven</i>	in staking blijven, buiten beschouwing blijven, in gesprek blijven, in dienst blijven, van mening blijven
<i>brengen</i>	tot uiting brengen, in omloop brengen, tot uitdrukking brengen, tot zwijgen brengen, in overeenstemming brengen; een bezoek brengen, verandering brengen
<i>doen</i>	een voorstel doen, een aanbod doen, een belofte doen, een verzoek doen; op slot doen

FUNCTIEVERBUM	VOORBEELDEN VAN VERBONOMINALE CONSTRUCTIES
<i>gaan</i>	in dienst gaan, aan de leiding gaan, in beroep gaan, in gesprek gaan, in vervulling gaan
<i>geven</i>	een presentatie geven, een antwoord geven, een bevel geven, uitleg geven, een beschrijving geven
<i>houden</i>	rekening houden, toezicht houden, een toespraak houden; onder controle houden, in dienst houden
<i>komen</i>	tot uiting komen, ter sprake komen, in aanraking komen, tot een oplossing komen, op bezoek komen
<i>krijgen</i>	een toestemming krijgen, raad krijgen, erkenning krijgen; in bezit krijgen, onder controle krijgen, ter beschikking krijgen
<i>maken</i>	een afspraak maken, gebruik maken, een keuze maken, een overstap maken, excuses maken
<i>nemen</i>	een beslissing nemen, afscheid nemen, een bad nemen; in acht nemen, in ontvangst nemen
<i>raken</i>	in brand raken, in contact raken, buiten gebruik raken, in verwachting raken, in opstand raken
<i>staan</i>	ter beschikking staan, in brand staan, ter discussie staan, onder controle staan, onder leiding staan
<i>stellen</i>	onder toezicht stellen, ter beschikking stellen, op prijs stellen, ter discussie stellen, een vraag stellen, eisen stellen
<i>voeren</i>	discussie voeren, verdediging voeren, strijd voeren, overleg voeren, gesprek voeren
<i>zijn</i>	in bloei zijn, onder controle zijn, in strijd zijn, in voorbereiding zijn, in afwachting zijn

Uit de bovenstaande voorbeelden komt duidelijk naar voren dat Nederlandse VNC zich in principe door twee basisstructuren kenmerken:

1. substantief + functieverbum (*een vraag stellen, een bezoek brengen*);
2. prepositie + substantief + functieverbum (*in gebruik nemen, in beweging brengen*).

Hinderdael (1980) noemt de eerste groep *akkusativische Funktionsverbgefüge* en de tweede groep *präpositionelle Funktionsverbgefüge*.

Een kleiner deel van de vaakst gebruikte functiewerkwoorden maakt vooral deel uit van het eerste structurele type (*doen, geven, maken, voeren*). Bij sommige functiewerkwoorden werden constructies van beide types geregistreerd (*brengen, houden, krijgen, nemen, stellen*). De meeste werkwoorden vormen dan vooral of uitsluitend prepositionele verbonominale constructies, zie voorbeelden met de werkwoorden *blijven, gaan, komen, raken, staan, zijn*.

Tot de groep van functiewerkwoorden die verbonominale constructies met minder verbale substantieven vormen dan de bovengenoemde vijftien functiewerkwoorden, behoren bijv. de werkwoorden *verrichten* (onderzoek verrichten, arrestatie verrichten), *plegen* (een moord plegen, een overval plegen), *voeren* (een gesprek voeren, discussie voeren), *vallen* (in slaap vallen), *begaan* (een misdaad begaan, een moord begaan) of *zetten* (in gang zetten, in brand zetten).

4 Conclusie

Functiewerkwoorden, die deel uitmaken van de verbonominale constructies, hebben tot nu toe onvoldoende aandacht gekregen in Nederlandse grammatica's en leerboeken. Om deze reden werd er in deze bijdrage eerst een korte karakteristiek van deze werkwoorden gegeven met het oog op hun betekenis en de relaties tot andere functiewerkwoorden. Vervolgens werden de meest gebruikte Nederlandse functieverba genoemd die volgens de resultaten van het corpusonderzoek met het grootste aantal zelfstandige naamwoorden worden gecombineerd. Tot deze functiewerkwoorden behoren: *blijven, brengen, doen, gaan, geven, houden, komen, krijgen, maken, nemen, raken, staan, stellen, voeren en zijn*. Ten slotte werd er gekeken naar de structuur van de vaak gebruikte verbonominale constructies waarin de beschreven functiewerkwoorden in het huidige geschreven Nederlands meestal voorkomen.

In de toekomst zou het interessant kunnen zijn om na te gaan of er verschillen in het gebruik van functiewerkwoorden in de verbonominale constructies tussen het Nederlands-Nederlands en het Belgisch-Nederlands bestaan en welke functiewerkwoorden in bepaalde registers vaker worden gebruikt.

Bibliografie

- ALBERT-BALÁCZI, Júlia (2000): ‚Problemen bij het onderzoek van functionele verbale groepen. Een vergelijkende benadering vanuit het Nederlands en het Hongaars’. In: Leuvensteijn, Arjan van [et al.]: *Károli-studies. Hongaarse bijdragen tot de Neerlandistiek*. Budapest: KGRE, 102–111.
- ANS1 = GEERTS, Guido [et al.] (1984): *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- ANS2 = HAESERYN, Walter [et al.] (1997): *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. De tweede, geheel herziene editie. Groningen/Deurne: Martinus Nijhoff/Wolters Plantyn.
- ANS3 = *Algemene Nederlandse Spraakkunst* (2021–). De derde, herziene editie. <https://e-ans.ivdnt.org> (14.12.2021)
- BROEKHUIS, Hans – DIKKEN, Marcel den (2012): *Syntax of Dutch. Nouns and Nouns Phrases Volume 2*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Corpus Hedendaags Nederlands*, <https://chn.ivdnt.org/> (17.03.2022)
- DE KNOP, Sabine – HERMANN, Manon (2020): *Funktionsverbgefüge im Fokus*. Berlin: De Gruyter.
- DEVOS, Filip (2005): Beloven en beloftes doen: over de concurrentie tussen werkwoorden en verbo-nominale constructies. In: *Over taal* 44 (2), 34–35.
- DuELME* (Dutch Electronic Lexicon of Multiword Expressions), <http://duelme.clarin.inl.nl> (10.02.2022)
- HAESERYN, Walter [et al.] (2019): ‚2.2.2 Zelfstandige werkwoorden, koppelwerkwoorden en hulpwerkwoorden’. In: *Algemene Nederlandse Spraakkunst*, <https://e-ans.ivdnt.org/topics/pid/ans-020202lingtopic> (25.01.2022)
- HELBIG, Gerhard – BUSCHA, Joachim (2001): *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Berlin, München, Wien, Zürich, New York: Langenscheidt.
- HINDERDAEL, Michael (1980): ‚Präpositionale Funktionsverbgefüge im Deutschen und im Niederländischen’. In: *Studia Germanica Gandensia* 21, 331–356.

- HINDERDAEL, Michael (1987): ‚Zum Artikelgebrauch im Deutschen und Niederländischen präpositionalen FVG‘. In: Hinderdael, Michael – Van Baelen, Lieven (eds.), *Deutsch-Niederländisch kontrastiv: zwei Aspekte aus dem syntaktischen und lexikalischen Bereich*. Gent: RUG, 7–48.
- KLIMASZEWSKA, Zofia (1983): ‚Zu den Funktionsverbgefügen im Deutschen und Niederländischen‘. In: *Kwartalnik Neofilologiczny* 30, 55–66.
- KLIMASZEWSKA, Zofia (1992): ‚Fraseologie en het onderwijs Nederlands als Vreemde Taal.‘ In: Hermans, Th. [et al.]: *Handelingen Elfde Colloquium Neerlandicum. Colloquium van docenten in de neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten*. Woubrugge: Internationale Vereniging voor Neerlandistiek, 93–106.
- KŘÍŽOVÁ, Kateřina [et al.]: *Verbonominální konstrukce v němčině a v nizozemštině*. Olomouc: VUP.
- LECLERCQ, Robert (2007): ‚Die Grammatikalisierung der Kategorie Aspekt (ein deutsch-niederländischer Vergleich)‘. In: *Deutsch als Fremdsprache* 2, 90–96.
- ONRUST, Margreet (2013): *Vermijd de naamwoordstijl! Een onderzoek naar de houdbaarheid van een schrijfadvis*. Amsterdam: VU Amsterdam.
- VANDEWEGHE, Willy (2013): *Grammatica van de Nederlandse zin*. Leuven: Garant.

Mgr. Kateřina Křížová, Ph.D. / katerina.krizova@upol.cz

Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra nederlandistiky
Křížkovského 14, 779 00 Olomouc, CZ

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as image or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights

